

nem eszköz is egyes ismeretek elsajátítására. Például Ausztriában az idegen nyelvet használják a többi tanórán a dátum jelölésénél, köszönéskor, vagy egy, az „alámerítést” közelítő változatban a kisiskolások részben a tanult idegen nyelven sajátítanak el matematikai, zenei stb. ismereteket és készségeket.

A valóságban azonban módszertanilag több országban tapasztalható hiányosság, a kommunikatív módszert nem megfelelően alkalmazzák, vagy tankönyvhiánnyal kell szembenézni (Bulgária, Románia). Előfordul, hogy a történelmi, kulturális hagyományok, valamint a demográfiai kontextus okoz nehézségeket, mint például Hong-Kongban, ahol a konfuciózus hagyomány (türelem, figyelem, hallgatás, passzív befogadás) és a magas osztálylétszámok nehezítik meg a kommunikatív nyelvtanulás meghonosodását. Más országokban a képezett tanárok hiánya okoz problémát, részben politikai paradigmaváltás nyomán. Erre példa Ausztráliában az ázsiai nyelvek előretörése (bár itt speciális problémaként jelentkezik a tanulók motivátlansága az elzárt területeken), vagy a posztkommunista országokban a nyugati nyelvek iránti fokozott igény. Az Egyesült Államok izolációs politikájának következményeként a nyelvtanulás a 90-es évekig nem szerepelt a súlyozott tantárgyak között, aminek következménye a népesség gyenge idegennyelv-tudása. Ezt felismerve 19 átlamban standard készségméréssel („K-12”) igyekeznek a nyelvtanítás folytonosságát biztosítani az iskolázás 12 évfolyamában. A kötet szerzői többségükben igazolják a tényt, hogy a kilencvenes években megnőtt a társadalmi igény a kisgyermekkorú nyelvtanítás iránt, sokszor szülői nyomásra kell bevezetni a nyelvtanítást azokban a korosztályokban, ahol nemzeti tanterv ezt nem írja elő, mint Nagy-Britannia, Lengyelország, Magyarország stb. esetében. A vizsgált országok döntő többségében azonban a tanító-és tanárképzés nem tud lépést tartani a fokozódó igényekkel, az átképző és továbbképző programok ellenére sok a nyelvtanítási

módszertanilag felkészületlen oktató. Közép-Kelet-Európában súlyosbítja a helyzetet a pályaelhagyás a szakma alacsony társadalmi és anyagi elismertsége miatt.

A nyelvi kínálat tekintetében az angol nyelv áll az első helyen, a többi nyelvet messze megelőzve. Más nyelvekkel kapcsolatosan főként angolszász országokból mutattak be eredményes (Kanada) nyelvtanítási programokat. A változatos nyelvi kínálatot, a nyelvi sokféleség fenntartásának szükségességét a hivatalos dokumentumok általában megfogalmazzák, de a megvalósításnak a legtöbbször objektív akadályai (forráshiány, tanárhiány) van. A többnyelvűség úgy próbálják elérni, hogy két kötelező idegen nyelvet írnak elő, a másodikat általában a 8–10. évfolyamtól.

A kötetben az oktatáspolitikai iránt érdeklődők jól kidolgozott fejezeteket találnak a különböző iskolarendszerekről. A nyelvtanítási politikában járatosak tájékozódhatnak a tárgyalta országok szociolingvisztikájára, elsősorban a nyelvi oktatáspolitikára (Belgium, Kanada) vonatkozóan. Az adatolás különösen Ausztria, Németország, Bulgária, az Egyesült Államok, Magyarország tekintetében alapos. Ajánlható a mű gyakorló nyelvtanároknak, valamint tantervfejlesztéssel foglalkozóknak is.

A kiadvány angol nyelven is megjelent, *An Early Start: Young Learners and Modern Languages in Europe and Beyond* címmel.

Lőrincz Ildikó

Nádasdy Ádám

Ízlések és szabályok Írások nyelvről, nyelvészetről 1990-2002

Magvető: Budapest, 2003

Nádasdy Ádám neve nem ismeretlen ma Magyarországon. Az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Angol Nyelvészeti Tanszékének tanszékvezető egyetemi docense, a

nyelvtudomány kandidátusa, ugyanakkor költő és kiváló műfordító. Tehetségéről nem csupán versei, hanem egyre híresebb műfordítási (például Shakespeare-fordítások) is tanúskodnak. Pécssett elég csak a tavalyi Hamlet előadásra gondolnunk. Az Arany-szöveghez szokott közönség felüldülve hallgatta a darab modern, „életre kelt” nyelvezetét.

Ismerjük ugyanakkor a televízióból is: a Mindentudás Egyetemének előadójaként lenyűgözte a közönséget briliánsan kidolgozott előadásával és szimpatikus előadói stílusával.

Emlékszünk még az 1999-ben az Osirisnél megjelent *Hárompercesek a nyelvről* című kötetre, melyet Kálmán Lászlóval közösen állítottak össze a korábban a Bartók Rádióban elhangzott nyelvészeti tematikájú *Muzsikáló reggel* című műsoruk anyagából.

És itt van most ez a mű, mely az előzőhöz sokban hasonlít. Szintén egy válogatás. „Az írások 1990 és 2002 között jelentek meg különböző újságokban, elsősorban a BUKSZ-ban (*Budapesti Könyvszemle*) (a „Mi a pálya?” fejezetcím alatt) és a *Magyar Narancsban*, a „Modern Talking” rovatban (Jelen kötet fejezetcíme ugyanez). *Szerepel annak a rádióbeszélgetésnek a szövege is, melyben Mihancsik Zsófia kérdezett nyelvi, nemzet és politika összefüggéseiről 1992-ben.*” (A kötetbeli fejezetcím: „Vegey írások nyelvről, társadalomról”) (A kurzivált kiemelések a szerző előszavának idézett sorai.)

És hasonlít stílusában, mondanivalójában és – úgy gondolom – hasznosságában is. Nem tankönyv és nem nyelvészeti kézikönyv, hanem a laikus nagyközönségnek szól ismeretterjesztő, gondolatébresztő célzattal. A szerző feladatául tűzi ki, hogy megmutassa, mi a nyelvészet, mik annak céljai, miket kérdez és milyen válaszokat keres.

Jelen könyvben (szintén hasonlatosan a *Hárompercesek*hez) a fő kérdés, hogy mi is a nyelvészet, ki a nyelvész? A nyelvésznek nem az a dolga, hogy *előírja*, hogy ki hogyan beszéljen, hanem hogy megfigyelje és *leírja* a nyelvi folyamatokat. Leírnia kell, mint

minden tudósnak (és nem ítékeznie). „Tudományos értelemben minden helyes, amit az emberek használnak. A nyelvtudós nem mondhat mást, mint a biológus: minden állat helyes, amely a földön szaladgál. . . Mindenki, aki ír vagy fordít, a nyelv teljes billentyűzetén játszik. Ízlés dolga, ki mit szeret jobban: a régit, a durvát, a nagyon mait. A nyelvhelyesség nem korlátozhatja az író, fordítót, hiszen az egyfajta illetmen, amelynek nincs helye a művészetben” (N. Á. szavai, idézet egy beszélgetésből).

A könyv külső megjelenése is összhangban van az alapvető kérdésekkel. A címlapon a „szabályok”-ban a „ly” kiugrik más színnel, jelezvén, hogy itt egy szabályról van szó. De mi az, amit az ízlés szab meg? A könyv helyesírása – egybeírás, vesszőhasználat, a kis- és nagybetűk használata – szándékosan eltér az akadémiai szabályzattól, jelezvén, hogy az egyéni ízlésnek és szokásnak létjogosultsága van a nyomtatott szövegek tekintetében is.

A témák nem ismeretlenek, csak a fellelés módja és a körülmények újszerűek. Cikkgyűjtemény lévén természetesen a példaszövegekben előforduló átfedések.

Szó esik mindenről, mely egy nyelvész szemének s szájának ingere: igekötőkről, névutókról, ikes igékről, agglutinációról, a -bA/-bAn-párokról, a suksükölésről, az idegen feliratokról és reklámokról. Az *amiről* és *amelyről*, az *úgymondól* és a *szabadnáról*. Minden olyan témáról, ami fontos a mindennapi életben, mert *használjuk* a mindennapi életben. Ki így, ki úgy...

Vétek ezt a könyvet egy tanárnak nem bevinni az anyanyelvi órákra. Kiváló vita-indító az összes szöveg, mely megjelenik benne. És ami nem elhanyagolható, hogy ebből a könyvből kiderül, hogy mi és milyen a tudomány. Mégpedig sok humorral bemutatva, hogy a tudomány lehet szórakoztató is:

„Azt kérdezte múltkor a kedves fiatal rádióriporter: 'Önt, mint nyelvészt, milyen nyelvi jelenségek bosszantják manapság?' Hm. A csillagásztól biztosan azt kérdezte

volna: „Önt, mint csillagászt, mely égitestek bosszantják manapság?”

B. Nagy Ágnes

Lénárd Sándor

Egy magyar idegenvezető Bábel tornyában

Typotex: Budapest, 2003. 319 p.

Ha létezik magyar brazilianisztika, akkor annak három, a XX. század első évtizedében született, hányatott sorsú férfiú a megalapozója: Rónai Pál (1907), Molnár Gábor (1908–1980) és Lénárd Sándor (1910–1972).

Lénárd páratlanul szerteágazó munkásságából jelen kötet a nyelvek sokfélesége kapcsán írottakat foglalja egybe (szerkesztette Siklós Péter és Terts István). A könyv java részét a hamburgi rádió számára készített, „Hét nap bábeliül” című előadás-sorozata adja, amely németül 1964-ben jelent meg, s ez egészíti ki néhány kisebb írás.

A szerző munkásságában páratlan harmóniában találjuk az elméletet és a gyakorlatot. Több forrás számol be arról, hogy kiváló szakács volt, de emellett könyvet írt a római konyháról, tanulmányt a bécsi szeletről. Több más szerző mellett Fritz Kahnt olaszra, A. A. Milne-t latinra, Szerb Antalt németre fordította. Mint Siklós Péternek a kötetben megjelent életrajzából kiderül, Bach zenéjének bővületében leélt élete, egy távoli földrész eldugott helyén gyakorolt orvosi hivatása Albert Schweitzer rokonának mutatja.

Lénárd az 1940-es évek végén gyakran vállalt tolmácmunkát, s ennek kapcsán Magyarországon jelenleg nagyon aktuális kérdéseket tárgyal hallatlan szellemességgel. Mára már Európa nyugati és középső részéből a szövetségi hovatartozást is feltüntető térképeken csak Svájc éktelenkedik szegyenfoltként (talán nem is túl sokáig), mert kivonta magát az Európai Unióból. A II. világháború után Lénárd is részt vett olyan konferencián, amely az újrászerveződő Nyu-

gat-Európa szövetségi rendszerét volt hivatva tárgyalni, s emlékezete szerint már ekkor felvetődött az a gondolat, hogy a legegyszerűbb az volna, ha az európai országok sorra felvételüket kérnék a Helvét Konföderációba. Ez a megoldás akkor sem látszott megvalósíthatónak, sőt az ellenkezője történt.

Ahogy Szerb Antal és Halász Gábor „iker-csillagok” voltak a magyar esszében, úgy volt Lénárd és Rónai is a Brazíliába szakadtak közül. Mindkettőjükben volt erőteljes nyelvészeti érdeklődés, s mindketten specializált témát favorizáltak: Lénárd a nyelvváltozatokat (katarinai német, brazíliai portugál, római olasz, újlatin, amelyre maga fordította le a Micimackót, amerikai angol), Rónai az általa meg nem tanult nyelveket. Ami a nyelvváltozatokat illeti, figyelemre méltó a kötetet fordító Terts István terminológiai javaslata: a portugál a spanyolnak Abstand-nyelve, brazíliai változata pedig az ibériai portugálnak társnyelve.

Jelen könyvében megjelent esszéinek íráskor Lénárd már Brazíliában élt, annak is déli, német telepésekkel benépesített Santa Catarina szövetségi államában. Orvos volt egy eldugott völgyben – Siklós Péternek a kötetben leközölt életrajza is diszkréten hallgat arról, hogy szerzett-e valaha is diplomát. Brazília volt bankárgyarmat és részvénytető, az ugyancsak ide emigrált Stefan Zweig a jövő országának nevezte, kincsei között az aranyat, cukrot és kávé szokták emlegetni – Lénárdot mindezek különösebben nem érdekelték. Hálás volt ugyan az őt befogadó braziloknak, különösen a katarinaiaknak, de a helyi, korabeli szellemi élet színvonala lehangolóan hatott rá, s a braziloknak még a nyelvét is kritizálta.

Lénárd megszállottan vallotta és meg is indokolta, hogy a portugál tulajdonképpen teljesen felesleges nyelv, minthogy a spanyolnak csupán nyelvjárása. A portugál ellenében, szinte annak bűnéül felhozott érve az írásbeliség legalábbis viszonylagos hiánya, amit fokozottan érvényesnek tartott a brazíliai portugálra. Ennek ellenére portugál irodalom természetesen van, sőt a „lingua